

เอกสาร งานวิจัย และวรรณคดีที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาประเทศต้องอาศัยปัจจัยหลายประการเป็นเครื่องประกอบ ปัจจัยที่สำคัญ คือ ทรัพยากรมนุษย์ นับแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลงเป็นต้นมา ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกประสบกับภาวะเสื่อมโทรมทางเศรษฐกิจอย่างหนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศยากจน ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศต้องตกอยู่ในภาวะของความยากจน ออศอยากหิวโหย ความเจ็บไข้ ความไม่สมบูรณ์ของสุขภาพ และความไร้การศึกษา โดยเฉพาะความยากจนเป็นปัญหาทั้งในเมืองและชนบท ประเทศไทยในขณะนั้นประสบปัญหาดังกล่าวอย่างหนักเช่นกัน จึงมีความพยายามทุกวิถีทางในการพัฒนาประเทศ โดยมีการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจขึ้น จวบจนปัจจุบันเป็นเวลากว่า 30 ปี จากการที่รัฐมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว ผลที่ได้รับคือ คนจนกลับยากจนยิ่งขึ้น เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนมากยิ่งขึ้น ทั้ง ๆ ที่ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์แห่งหนึ่งของโลก การพัฒนาเศรษฐกิจกลับประสบความล้มเหลว นั้นเพราะขาดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ เป็นแรงงานที่มีคุณภาพ มีทักษะที่จะนำทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างมหาศาลมาใช้ให้เกิดประโยชน์และโดยลุ่มคณา

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นการพัฒนาคนให้มีความรู้ ความสามารถ มีทักษะ และมีคุณภาพในการประกอบกิจการงาน เครื่องมือที่จะนำมาใช้ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพนั้น คือ การศึกษา เพราะมนุษย์ทุกคนโดยธรรมชาติต่างเกิดมาพร้อมกับสติปัญญา เมื่อได้มีการพัฒนาสติปัญญา อันเป็นศักยภาพที่แฝงในตัวให้เป็นความรู้ ความสามารถที่แท้จริงขึ้นมาได้จะทำให้มนุษย์นั้นกลายเป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพ การศึกษาจึงเป็นปัจจัยสำคัญประการแรกของการพัฒนา การพัฒนาการศึกษาจึงนับเป็นส่วนหนึ่งของความพยายามขั้นพื้นฐาน ในอันที่จะพัฒนากำลังคนของประเทศให้มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

สถาบันการศึกษาที่เรียกกันว่า 'โรงเรียน' ย่อมมีความสำคัญในชีวิตของชุมชน โดยเฉพาะชุมชนชนบท เพราะโรงเรียนเป็นทั้งแหล่งวิทยาการ วิทยาการ และวัสดุอุปกรณ์สำคัญของชุมชน

โรงเรียนจึงมีภารกิจที่จะเสริมสร้างการศึกษาให้เป็นการศึกษาตลอดชีวิต โดยให้โรงเรียนและสังคมต่างก็มีส่วนในการให้การศึกษาและบริการซึ่งกันและกัน การดำเนินงานของโรงเรียนโดยมุ่งผลของการปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาชุมชนจึงเป็นเสมือนหนทางอันกว้างใหญ่และมีความสำคัญยิ่งที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบท

หลังจากที่รัฐบาลมุ่งเน้นขยายปริมาณการรับนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาในช่วงของแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 2 และระยะที่ 3 มาแล้ว ในแผนพัฒนาการศึกษา ระยะที่ 4 (2520-2524) รัฐบาลได้กำหนดนโยบายและแนวทางการจัดการศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษา เพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเนื้อหาและสาระกระบวนการเรียนรู้ ของแต่ละระดับและประเภทของการศึกษา ให้เหมาะสมกับสภาพที่เป็นจริงของแต่ละท้องถิ่นและของประเทศ จากนโยบายดังกล่าวรัฐบาลจึงมีนโยบายที่จะให้โรงเรียนมัศึกษามีส่วนในการพัฒนาชุมชนและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมชนบท โดยการนำหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 มาใช้ เพื่อให้ให้นักเรียนได้มีความรู้จริงสามารถปฏิบัติได้จริง ทั้งยังให้นักเรียนเป็นสื่อกลางที่จะนำความรู้ ตลอดจนการปฏิบัติไปยังผู้ปกครองหรือชุมชนต่อไป

โครงการโรงเรียนมัธยมศึกษา เพื่อพัฒนาชนบท

โครงการโรงเรียนมัธยมศึกษา เพื่อพัฒนาชนบทเป็นโครงการที่กรมสามัญศึกษาเสนอเข้าเป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนาการศึกษา ครั้งที่ 5 (ค.พ.ศ. 5) ของกระทรวงศึกษาธิการ อันเป็นโครงการเงินยืมจากธนาคารโลกเพื่อพัฒนาการศึกษา เริ่มดำเนินงานในปี พ.ศ. 2523 และสิ้นสุดโครงการในปี พ.ศ. 2527 โรงเรียนในโครงการเป็นโรงเรียนที่คัดเลือกจากโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบลขนาดใหญ่ และประจำอำเภอขนาดเล็ก เป็นโรงเรียนที่ไม่มีความสะดวกอื่นใดสำหรับการฝึกอบรมวิชาช่าง มีสภาพทั่วไปเหมาะสมที่จะอำนวยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ไม่เปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในระยะดำเนินงานโครงการ และเมื่อพัฒนาเต็มรูปแบบแล้วจะมีห้องเรียนไม่น้อยกว่า 12 ห้องเรียน และไม่มากกว่า 21 ห้องเรียน มีโรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือกตามหลักเกณฑ์ดังกล่าว 42 โรงเรียน แบ่งการดำเนินงานออกเป็น 3 รุ่น รุ่นละ 14 โรงเรียน งบประมาณดำเนินงานโครงการทั้งสิ้น เป็นงบลงทุน 414 ล้านบาท เป็นเงินยืมจาก

สมทบจากรัฐบาลไทย 260 ล้านบาท ซึ่งมีวัตถุประสงค์ของโครงการดังต่อไปนี้

1. เพื่อให้โรงเรียนมัธยมศึกษาในโครงการสามารถช่วยพัฒนาชนบทในท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่ ทั้งในด้านการสอนให้เด็กเรียนมีความรู้จริง สามารถปฏิบัติได้จริง เพื่อเด็กเรียนเหล่านี้จะได้เป็นสื่อกลางนำเอาความรู้ ตลอดจนการปฏิบัติไปถึงผู้ปกครองหรือชุมชน และสาขาทางวิชาการบางอย่างที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบท
2. เพื่อให้โรงเรียนมัธยมศึกษาในโครงการสามารถจัดกระบวนการเรียนการสอนตามหลักสูตรใหม่ ซึ่งมีลักษณะเป็นหลักสูตรที่จบในตัวเองได้อย่างสมบูรณ์
3. เพื่อให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางทางความรู้ และแผนปฏิบัติการทางการอาชีพบางอย่างแก่ชุมชน ทั้งสามารถเป็นแหล่งรวมในการประกอบกิจกรรมของชุมชนได้
4. เพื่อสร้างความสัมพันธ์ ช่วยเหลือ หรือให้บริการแก่กันและกัน ระหว่างโรงเรียนและชุมชน (สวัสดิ์ อุกมโกธน์ 2524: 6)

โครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาชนบท กลุ่มที่ 2

เนื่องจากปัญหาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาในชนบท และปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมในชนบทยังเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องแก้ไข ปรับปรุง กรมสามัญศึกษาเห็นว่า การพัฒนาโรงเรียนมัธยมศึกษาในตำบล หรืออำเภอเล็ก ๆ ให้มีคุณภาพดีขึ้น และให้มีความสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวเป็นแนวทางที่ประสพผลดี มีแนวทางปฏิบัติได้จริง ดังที่ปรากฏในโรงเรียนในโครงการกลุ่มที่ 1 แต่การพัฒนาโรงเรียนเพียง 42 โรงเรียนนั้นยังอยู่ในวงแคบ เมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่ของประเทศทั้งหมด กรมสามัญศึกษาจึงกำหนดโครงการเพื่อขยายผลการทดลอง จากโครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาชนบท กลุ่มที่ 1 ไปสู่ชนบทอื่นให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ประกอบกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ระยะที่ 5 (2525-2529) รัฐบาลถือว่าการพัฒนาชนบท โดยเฉพาะชนบทยากจนเป็นเป้าหมายหลักเร่งด่วน มีการกำหนดให้กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงศึกษาธิการ ประสานและร่วมมือกันในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาชนบท กรมสามัญศึกษาจึงได้เสนอโครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาชนบท กลุ่มที่ 2 เข้าเป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนาการศึกษา ครั้งที่ 6 (ค.พ.ศ. 6) ของกระทรวงศึกษาธิการ

การคัดเลือกโรงเรียนเข้าโครงการ นอกจากหลักเกณฑ์ตามโครงการ กลุ่มที่ 1 แล้ว ยังได้คำนึงถึงพื้นที่บริเวณของโรงเรียนเพียงพอต่อการขยายตัว มีอัตราเรียนต่อของนักเรียนประถมศึกษา สุ่มมัธยมศึกษาต่ำ มีโรงเรียนประถมศึกษาที่อยู่ใกล้เคียงมากพอต่อการเพิ่มปริมาณนักเรียน กรมสามัญศึกษาได้คัดเลือกโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งตั้งอยู่ตามตำบลต่าง ๆ ทั่วทุกภาคของ ประเทศ ตามหลักเกณฑ์ดังกล่าวเข้าโครงการ จำนวน 480 โรงเรียน แบ่งการดำเนินงานออกเป็น 4 รุ่น รุ่นละ 120 โรงเรียน โรงเรียนเหล่านี้เมื่อพัฒนาเต็มรูปแบบแล้วจะมีโรงเรียน 3 ขนาด คือ 12 ห้องเรียน 18 ห้องเรียน และ 24 ห้องเรียน เริ่มดำเนินงานโครงการรุ่นที่ 1 ในปี งบประมาณ พ.ศ. 2526 และดำเนินงานรุ่นต่อไปเรื่อย ๆ จนถึงสุดโครงการในสิ้นปี พ.ศ. 2529 และจะปิดโครงการในวันสิ้นปี พ.ศ. 2530 งบประมาณดำเนินการใช้เงินกู้จากธนาคารโลก ประมาณ 1,488 ล้านบาท และงบประมาณสมทบจากรัฐบาลไทยอีกประมาณ 2,680.4 ล้านบาท รวมเป็นงบลงทุนทั้งสิ้น ประมาณ 4,168.4 ล้านบาท

โครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาชนบท กลุ่มที่ 2 มีวัตถุประสงค์ของโครงการ ดังนี้

1. สร้างความพร้อมที่จะให้โรงเรียนสามารถดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรได้

2. สร้างความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาแก่ผู้เรียน ในด้าน

2.1 การได้เข้าศึกษาในโรงเรียนที่มีคุณภาพในท้องถิ่นของตน

2.2 การได้ใช้ทรัพยากรร่วมกัน

2.3 การเพิ่มโอกาสเข้าศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษา โดยการขยายปริมาณการรับ

นักเรียนของโรงเรียนในโครงการ

3. การปรับปรุงให้โรงเรียนสามารถเอื้อประโยชน์ทางการศึกษา ศิลปวัฒนธรรมและ จริยธรรม แก่บุคคลในชุมชนโรงเรียน

3.1 ประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรร่วมกันของโรงเรียนและท้องถิ่น

3.2 ประโยชน์ด้านการศึกษาและอาชีพแก่ประชาชน

3.3 ประโยชน์ด้านสังคม ประเพณี วัฒนธรรม

4. สร้างความสามารถให้แก่บุคลากรของโรงเรียนในโครงการ ในการบริหาร วิชาการ ตลอดจนการประสานงาน ร่วมมือกับหน่วยงาน หรือกลุ่มบุคคลในการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน หรือกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาของโรงเรียนและชุมชน

สิ่งที่คาดหวังว่าจะได้รับจากโครงการนี้ มีดังต่อไปนี้

1. ในระยะดำเนินงานโครงการ (ปีงบประมาณ พ.ศ. 2526-2530)
  - 1.1 โรงเรียนมีห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ โรงฝึกงาน เครื่องมืออุปกรณ์การศึกษา และครุภัณฑ์ครบตามความจำเป็นและตามแผนที่กำหนดไว้
  - 1.2 โรงเรียนได้รับการปรับปรุงใหม่ถนน ไฟฟ้า และแหล่งน้ำดื่มน้ำใช้
  - 1.3 บุคลากรของโรงเรียนได้รับการอบรมสาขาบริหาร วิชาการและสาขาสัมมนา การสอน
  - 1.4 ผู้บริหารและบุคลากรสำคัญของโรงเรียนได้รับการฝึกอบรมเรื่องหลักการและ การดำเนินงานของโรงเรียนชุมชน
2. ระยะเวลาดำเนินงานโครงการ และภายหลังจากสิ้นสุดโครงการ
  - 2.1 โรงเรียนควรสามารถจัดแผนการเรียนการสอนกว้างขวาง สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนมากขึ้น
  - 2.2 โรงเรียนควรได้ประโยชน์จากเครื่องมืออุปกรณ์ และบุคลากรที่ได้รับให้เกิด แก่เยาวชนและผู้ใหญ่ในชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่
  - 2.3 โรงเรียนควรได้ประโยชน์จากทรัพยากรที่ได้รับให้เกิดแก่เยาวชนและผู้ใหญ่ ในชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่
  - 2.4 โรงเรียนควรได้ให้บริการด้านอาคารสถานที่ เครื่องมืออุปกรณ์ และบุคลากร เป็นประโยชน์แก่นักเรียน และชุมชนกว้างขวางขึ้น
  - 2.5 โรงเรียนควรได้ร่วมมือ ประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ ในการใช้ทรัพยากร ของโรงเรียน เป็นแหล่งกลางในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน หรือกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาให้แก่ ชุมชนได้

จากวัตถุประสงค์ของโครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาชนบท พอสรุปให้เห็นว่า การดำเนินงานโครงการเป็นการสนับสนุนให้โรงเรียนมีส่วนร่วมสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชุมชนมากขึ้น โรงเรียนและชุมชนควรเอื้ออำนวยประโยชน์ให้แก่กันและกัน ซึ่งก็เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม โดยเฉพาะสังคมที่โรงเรียนตั้งอยู่ การจัดการเรียนการสอนนอกจากจะจัดให้ผู้เรียนนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและชุมชนแล้ว ยังต้องเปิดโอกาสให้สิ่งดังกล่าวเป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือผู้ที่ยอยู่นอกโรงเรียนอีกด้วย การจัดให้โรงเรียนมีส่วนร่วมมือหรือประสานสัมพันธ์กับหน่วยงานอื่น ๆ กับชุมชน กลุ่มบุคคล เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหา หรือสร้างกิจกรรมเพื่อพัฒนาโรงเรียนเป็นหน้าที่ตามสภาพแวดล้อม และกำลังความสามารถที่โรงเรียนในโครงการจะต้องปฏิบัติ ถึงแม้ว่าจะเริ่มหน้าที่รองจากการจัดการเรียนการสอนก็ตาม

หน้าที่ของโรงเรียนมัธยมศึกษา เพื่อพัฒนาชนบท

เพื่อเป็นแนวทางสำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษาในโครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาชนบทจะสามารถปฏิบัติงานให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ของโครงการ กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ตราระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วย หน้าที่โรงเรียนมัธยมศึกษา เพื่อพัฒนาชนบท พ.ศ. 2525 ประกาศเมื่อวันที่ 16 เมษายน พ.ศ. 2525 กำหนดหน้าที่ของโรงเรียนมัธยมศึกษา เพื่อพัฒนาชนบทไว้ 3 ประการ คือ

1. สอนและอบรมนักเรียน
2. สอนประชาชน
3. บริการชุมชน

กรมสามัญศึกษา (2527: 25) ได้สรุปงานในหน้าที่ของโรงเรียนในโครงการไว้ว่า งานในหน้าที่หลักของโรงเรียนในโครงการนั้นได้จัดลำดับความสำคัญไว้แล้ว นั่นคือ การสอนและอบรมนักเรียน เป็นการดำเนินการพัฒนาชนบท โดยโรงเรียน และใช้การศึกษาเป็นสื่อที่สำคัญ เพราะโรงเรียนมีขีดความสามารถหลักในการพัฒนาชนบทโดยตรง และถือว่าการพัฒนาการเรียนการสอนของโรงเรียนในชนบทให้สูงขึ้นนั้น ถือเป็นการพัฒนาชนบทส่วนหนึ่งด้วย ส่วนหน้าที่นอกเหนือจากการสั่งสอนอบรมนักเรียนตามหลักสูตร หมายถึงกิจกรรมส่วนหนึ่งของหน้าที่คานการให้ความรู้แก่ประชาชนและบริการชุมชน

งานในหน้าที่หลักจึงได้แก่การสอนและอบรมนักเรียนเหมือนโรงเรียนอื่นทั่วไป ส่วนงาน

นอกเหนือจากนั้นคือ การสอนประชาชนหรือการให้ความรู้แก่ประชาชน และการบริการชุมชนเป็นกิจกรรมอื่นที่นอกเหนือจากการเรียนการสอนนักเรียนตามหลักสูตรนั่นเอง

การสอนและอบรมนักเรียน

หน้าที่ค้ำจุนการสอนและอบรมนักเรียนเป็นหน้าที่หลักของโรงเรียนในโครงการ ซึ่งได้จัดลำดับความสำคัญไว้แล้ว และถือว่าหน้าที่ค้ำจุนการสอนและอบรมนักเรียนนี้ "เป็นการดำเนินการพัฒนาชนบทโดยให้นักเรียน และใช้การศึกษาเป็นสื่อที่สำคัญ เพราะโรงเรียนมีใช้หน่วยงานหลักในการพัฒนาชนบทโดยตรง และถือว่าการพัฒนาการเรียนการสอนของโรงเรียนในชนบทให้มีคุณภาพสูงซึ่งนับเป็นการพัฒนาชนบทส่วนหนึ่งด้วย" (กรมสามัญศึกษา 2525: 25) ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วย หน้าที่ของโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาชนบท พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายของการสอนและอบรมนักเรียนว่า "สอนนักเรียน หมายความว่า สอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา" และกำหนดงานที่จะต้องปฏิบัติว่า " การสอนและอบรมนักเรียนโรงเรียนต้องจัดกิจกรรมในการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับจุดหมายของหลักสูตรมัธยมศึกษา และแผนการศึกษาแห่งชาติ" ดังนั้นหน้าที่ค้ำจุนการสอนและอบรมนักเรียนจึงหมายถึงการจัดการเรียนการสอนให้กับนักเรียน เช่นเดียวกับโรงเรียนมัธยมศึกษาโดยทั่วไปนั่นเอง

จุดหมายของหลักสูตร หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 มีจุดหมายดังนี้

1. ให้นักเรียนค้นพบความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตนเอง
2. เพื่อให้มีนิสัยใฝ่หาความรู้ ทักษะ รู้จักคิด และวิเคราะห์อย่างมีระเบียบวิธีการ และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
3. เพื่อให้มีทัศนคติที่ถูกต้องต่อสังคมทุกชนิด มีระเบียบวินัยในการทำงาน ทั้งในส่วนตัวและหมู่คณะ มานะ พากเพียร อดทน ประหยัด และใช้เวลาให้เป็นประโยชน์
4. เพื่อให้มีความซื่อสัตย์ มีวินัยในตนเอง เคารพต่อกฎหมายและกติกาของสังคม รับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม ตลอดจนส่งเสริมสร้างความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม
5. เพื่อให้รู้จักสิทธิและหน้าที่ รู้จักทำงานเป็นหมู่คณะ มีความสามัคคี และเสียสละ

เพื่อส่วนรวม รัฐจักแก้ปัญหาลักษณะที่ผิดอย่างมีหลักการและเหตุผล

6. เพื่อให้ความรู้ และทักษะที่เน้นพื้นฐาน เพียงพอแก่การนำไปปรับปรุงการดำรงชีวิต ทั้งส่วนตนและครอบครัว รวมทั้งการฝึกงานและการศึกษาเพิ่มเติม

7. เพื่อเพิ่มสุขภาพสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ และให้รัฐส่งเสริมการสาธารณสุขของชุมชน

8. เพื่อให้รักและผูกพันกับท้องถิ่นของตน ให้รัฐจักบำรุงรักษาสภาพแวดล้อม เพื่อสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่ท้องถิ่น ตลอดจนส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย

9. เพื่อปลูกฝังให้มีความภูมิใจในความเป็นไทย มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ให้ความรู้และเลื่อมใสในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ร่วมกันขำรงรักษาความปอดกภัย และความมั่นคงของประเทศชาติ

10. เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีของมนุษยชาติในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข (กระทรวงศึกษาธิการ 2520: 2)

แนวนโยบายแห่งรัฐในการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 นโยบายบางประการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา มีดังต่อไปนี้

ข้อ 12 สถานศึกษาพึงให้ความเสมอภาคแก่บุคคลในการเข้ารับการศึกษาตามความสามารถของบุคคลนั้นๆ

การศึกษาที่มีใช้ภาคบังคับ รัฐพึงวางมาตรการที่เหมาะสมเพื่อให้บุคคลมีโอกาสดำเนินการศึกษาโดยเท่าเทียมกัน ทั้งมีภายในขอบเขตที่รัฐกำหนด และตามสติปัญญาความสามารถ

ในการจัดการศึกษา รัฐพึงสนับสนุนให้การศึกษาของแต่ละสถานศึกษามีคุณภาพทัดเทียมกันไม่ว่าสถานศึกษานั้นจะตั้งอยู่ ณ ที่ใด

ข้อ 13 รัฐพึงจัดให้สาระและกระบวนการเรียนรู้ครบถ้วนกลมกลืนกันระหว่างความเจริญงอกงามทางคุณธรรมจริยธรรม และปัญญา กับความเจริญทางวัตถุ และระหว่างความเจริญงอกงามทางร่างกายและจิตใจ ทั้งนี้เพื่อการดำรงชีวิตที่สมบูรณ์ตามสภาวะการที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

รัฐพึงจัดการศึกษาให้ประชาชนชาวไทยทุกคนสามารถใช้ภาษาไทยได้เป็นอย่างดีใน

การติดต่อทำความเข้าใจกัน

รัฐพึงจัดให้ความประสานสัมพันธ์กันระหว่างการศึกษาในระบบโรงเรียน กับ การศึกษานอกระบบโรงเรียน รวมทั้งให้มีภาคปฏิบัติเหมาะสมกับการ เรียนรู้ในแต่ละระดับ และประเภท การศึกษา

ข้อ 17 รัฐพึงจัดและส่งเสริมการมัธยมศึกษา เพื่อประกันความเสมอภาคในโอกาส ที่จะเข้ารับการศึกษาในระดับนี้ของพลเมือง โดยจัดให้สอดคล้องและสนองความต้องการทาง เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ ตลอดจนให้มีประสบการณ์ในการทำงาน

ข้อ 20 รัฐพึงสนับสนุนการอาชีวอย่างกว้างขวาง และให้สอดคล้องกับภาวะทาง เศรษฐกิจ และสังคม ทั้งในรูปแบบที่จัดให้ผสมผสาน เข้าไว้ในการศึกษาทุกระดับตามความจำเป็น ทั้งนี้โดยมุ่งเน้นความรู้ความสามารถด้านเกษตรกรรม และอุตสาหกรรมที่สนับสนุนการ เกษตร เป็น สำคัญ

ข้อ 25 รัฐพึงส่งเสริมการทดลอง และการวิจัยทางการศึกษา เพื่อจะได้นำผลไปใช้ ในการปรับปรุงการศึกษาให้เหมาะสมอยู่เสมอ

ข้อ 26 รัฐพึงสนับสนุนให้มีการผลิตตำรา บทเรียน และเอกสารทางวิชาการอย่าง กว้างขวาง ทั้งนี้โดยไม่ขัดต่อวัฒนธรรมไทย ระเบียบ ข้อบังคับ และกฎหมาย

นโยบายการจัดการศึกษาของกรมสามัญศึกษา (2524 : 7-8) นโยบายในการจัดการ ศึกษาบางประการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษา

1. จัดการมัธยมศึกษาใหญ่เรียนมีความรู้ทั้งวิชาการ และวิชาชีพที่เหมาะสมกับวัย ความต้องการ ความสนใจ และความถนัดของแต่ละบุคคล

2. ปรับปรุงวิธีการเรียนการสอนให้สนองความต้องการของบุคคล ท้องถิ่น และ เอกสิทธิ์ของชาติ ให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น รู้จักแก้ปัญหา รักการทำงานและ สามารถออกไป ดำรงชีพได้

3. ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จัดให้ผู้เรียนได้เรียนวิชาอย่างกว้างขวาง เพื่อ สืบรวจความถนัด และความสนใจของตนเอง

4. ส่งเสริมให้โรงเรียนนำระบบการนิเทศการศึกษาไปใช้เป็นส่วนหนึ่งของการ

ปรับปรุงคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนให้โตมาตรฐาน

จากจุดมุ่งหมายของหลักสูตร แนวนโยบายแห่งรัฐในการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ และนโยบายของกรมสามัญศึกษาซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาระดับนี้ มีความสอดคล้องกับความคิด เห็นของนักวิชาการหลายคน ไม่ว่าจะเป็นแนวความคิดในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ของผู้เรียน หรือการจัดการศึกษาที่จะส่งผลถึงการพัฒนาประเทศ

ชกิตา รัชกาลเมือง (2526: 169) ได้กล่าวถึงบทบาทการสอนและอบรมนักเรียนของโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาชนบท ซึ่งเน้นการจัดการเรียนการสอนแก่เด็กในวัยเรียนว่า

เพื่อให้มีความรู้เบื้องต้นในการดำรงชีวิต . . . การเรียนการสอนในโรงเรียนชุมชนจะพยายามจัดให้เกี่ยวข้องกับชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ พยายามนำเอาผู้ปกครอง หรือกรรมการการศึกษาของโรงเรียนเขามามีส่วนรวมในข้อคิดเห็น และโรงเรียนพยายามจัดให้เด็กเรียนมีความรู้ทางด้านวิชาชีพที่จำเป็นในท้องถิ่นด้วย รวมทั้งให้เด็กเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนด้วย

สุจิต เพียรชอบ (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2525: 132-138) ได้เสนอแนวทางที่โรงเรียนจะช่วยพัฒนาเศรษฐกิจ ในบทความเรื่อง การมัธยมศึกษากับการพัฒนาเศรษฐกิจ พอสรุปได้ว่า บทบาทของการมัธยมศึกษาที่จะช่วยพัฒนากำลังคนที่จะไปช่วยเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศนั้น ควรพัฒนานักเรียนมัธยมให้เป็นผู้ที่มีความรู้พื้นฐาน มีความรอบรู้ และสติปัญญาความสามารถเพียงพอที่จะได้รับการศึกษาในระดับที่ตนเองสนใจ และมีความสามารถปลูกฝังให้นักเรียนได้มีความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจอย่างง่าย ๆ ควบคู่การสอดแทรกความรู้ทางด้านเศรษฐศาสตร์ ลงไปในเนื้อหาวิชาต่าง ๆ สร้างค่านิยมทางเศรษฐกิจโดยปลูกฝังให้นักเรียนเป็นผู้ผลิตและผู้บริโภคที่ดี ปลูกฝังลักษณะสำคัญต่าง ๆ ในตัวนักเรียน เช่น ความมีระเบียบวินัย ตรงต่อเวลา มีความขยันหมั่นเพียร มานะอดทน ทำงานหนัก รักงาน มีความกระตือรือร้นในการที่จะประกอบกิจการงานต่าง ๆ อบรมนักเรียนให้เป็นผู้มีคุณธรรม นำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ช่วยการทำงานอย่างเต็มความสามารถ และมีประสิทธิภาพ เพื่อช่วยเสริมสร้างฐานะทางเศรษฐกิจส่วนตนและส่วนรวม ในการศึกษาทางด้านอาชีพเพื่อให้ได้มีความรู้ความเข้าใจ และมีทักษะในการประกอบอาชีพ เป็นผู้ผลิตที่มีคุณภาพสูง มีความรักและความพอใจในงานที่ตนทำ และสามารถที่จะปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงานของตนให้ดีขึ้นเสมอ

ส่งเสริมให้เป็นผู้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักคิด ประดิษฐ์ คิดแปลง นำเอาทรัพยากรธรรมชาติที่มีในท้องถิ่นมาใช้ให้เป็นประโยชน์ ปลุกฝังให้รักเรียน เห็นคุณค่าและมีประสบการณ์เกี่ยวกับการลงทุนและการสหกรณ์ และปลุกฝังค่านิยมทางเศรษฐกิจ

โรงเรียนมัธยมศึกษา เพื่อพัฒนาชนบทจึงควรมีบทบาทในด้านการจัดการ วิชาการสอนดังนี้

1. บทบาทและหน้าที่ต่อผู้เรียนด้านร่างกาย โรงเรียนมัธยมศึกษา มีหน้าที่จัดสอนและให้ความรู้เกี่ยวกับร่างกายและการรักษาสุขภาพอนามัย เพื่อปลุกฝังให้รู้จักรักษาสุขภาพอนามัยของตน ให้รู้จักออกกำลังกายและเล่นกีฬา โรงเรียนมัธยมศึกษาจึงต้องจัดสอนวิชาสุขศึกษาและพลศึกษาตามหลักสูตร และอาจจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมกีฬาในโรงเรียน เช่น จัดให้มีการแข่งขันกีฬาภายในโรงเรียน หรือระหว่างโรงเรียน เป็นต้น

2. บทบาทหน้าที่ต่อผู้เรียนด้านสติปัญญา โรงเรียนมัศึกษามีหน้าที่เกี่ยวกับสติปัญญาต่อผู้เรียนดังนี้ คือ

2.1 จัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่สำคัญและจำเป็นต่อการดำเนินชีวิต และเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพ และการศึกษาค้นคว้าของผู้เรียน

2.2 สร้างเสริมให้รู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ และการนำความรู้ไปใช้สำหรับระดับมัธยมศึกษาให้มีความสำคัญกับการฝึกทักษะควรรู้มากกว่าทักษะอื่น ๆ

2.3 ปลุกฝังความมีนิสัยใฝ่รู้ให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเป็นผู้มีความรู้รอบ และติดตามความก้าวหน้าได้ทัน อันจะทำให้ผู้เรียนมีใจกว้าง และยอมรับความคิดใหม่ ๆ

2.4 ฝึกฝนให้รักเรียนมีทักษะในการแก้ปัญหา เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

3. บทบาทหน้าที่ต่อผู้เรียนด้านอารมณ์ โรงเรียนมัศึกษามีบทบาทและหน้าที่ในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนด้านอารมณ์ แบ่งได้เป็น 3 ประการ คือ

3.1 สร้างเสริมให้รู้เรียนมีความมั่นคงทางอารมณ์และจิตใจ และให้รู้จักระวังรักษาสุขภาพจิตของตนให้ได้อยู่เสมอ

3.2 พัฒนาจริยธรรมของผู้เรียนให้เป็นผู้มีศีลธรรมประจำใจ รู้จักหน้าที่ของตน ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนกลายเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพในอนาคต

3.3 ปลุกฝังให้รู้เรียนรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคม

4. บทบาทและหน้าที่ของผู้เรียนค่าน้ำใจ โรงเรียนมัธยมศึกษา มีบทบาทและหน้าที่เกี่ยวกับค่าน้ำใจของผู้เรียนคือ

4.1 จัดสภาพการณ์ภายในโรงเรียน และชั้นเรียนให้ผู้เรียนรู้จักให้ความร่วมมือกันในการทำงาน

4.2 จัดการศึกษาให้ผู้เรียนรู้ถึงความสัมพันธ์ของตนที่มีต่อรัฐ ในรู้จักสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองดี

4.3 สร้างเสริมให้ผู้เรียนมีความสัมพันธ์กับประเทศชาติ ให้มีความรักและความจงรักภักดีต่อชาติ

4.4 สร้างเสริมให้ผู้เรียนมีสัมพันธภาพอันดีต่อชาวโลก

5. บทบาทและหน้าที่ของผู้เรียนค่าน้ำใจ โรงเรียนมัธยมศึกษา มีบทบาทและหน้าที่ของผู้เรียนในค่าน้ำใจ หอสมุดใดดังนี้

5.1 สอนให้รู้จักการใช้เงินอย่างเหมาะสม ไม่ฟุ่มเฟือย รู้จักเลือกซื้อของ

5.2 ให้ความรู้เกี่ยวกับครอบครัว การดำรงชีวิตในครอบครัวอย่างดี การดูแลรักษาร้าน

5.3 สืบหาความนึกและความสนใจ โดยเปิดสอนวิชาต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง

5.4 ให้ข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพ เพื่อให้ผู้เรียนตัดสินใจเลือกอาชีพได้ โดยอาศัยการแนะแนวเข้าช่วย

5.5 ปักธงให้ผู้เรียนมาสารพัดประกอบอาชีพได้ตามความสามารถและความสนใจ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2524: 25-26)

โรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาชนบท จึงมีจุดมุ่งหมายในการจัดการเรียนการสอนเพื่อจะผลิตบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพ เป็นผู้ที่มีความเสียสละ และมีความรับผิดชอบต่อชุมชน การจัดโปรแกรมการเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาชนบทจึงมีลักษณะพิเศษกว่าโรงเรียนทั่วไป กล่าวคือ โรงเรียนมุ่งให้การศึกษารอบร้อมทั้งวิชาสามัญและวิชาชีพ การเรียนการสอนในวิชาสามัญมีจุดมุ่งหมายเพื่อสนับสนุนส่งเสริมวิชาชีพ โดยนักเรียนจะได้รับการฝึกปฏิบัติในห้องทดลองเพื่อให้เกิดทักษะและความชำนาญ นอกจากนี้นักเรียนยังจะได้ออกไปศึกษาหาความรู้

และประสบการณ์จากแหล่งวิทยาการที่มีอยู่ทั่วไปในชุมชน การออกไปสู่ชุมชนนักเรียนจะได้นำประสบการณ์ตรงมาทดลองปฏิบัติการในห้องปฏิบัติการ เพื่อหาแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาวิชาการและวิชาชีพ เพื่อที่จะได้นำความรู้ความสามารถออกไปพัฒนาชุมชนของตนในโอกาสที่สำเร็จการศึกษาแล้ว

การจัดการเรียนการสอนให้ยูเรียนได้เรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรนั้น ผู้จัดคือโรงเรียนจะต้องยึดแนวทางตามหลักการของหลักสูตร ซึ่งหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 มีหลักการดังนี้

1. เป็นหลักสูตรที่ให้การศึกษารอบด้าน อันเป็นพื้นฐานสำหรับการประกอบสัมมาชีพตามความสามารถและความสนใจ และเป็นหลักสูตรที่โรงเรียนมาสารจัดโปรแกรมเรียนให้จบในตัวเองได้ หรือเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาคือ
2. เป็นหลักสูตรที่มุ่งพัฒนาบุคลิกภาพ และเปิดโอกาสให้เด็กวัยรุ่นได้ค้นพบความสามารถ ความสนใจ และความถนัด เฉพาะตน โดยให้ยูเรียนมีความรู้ทั้งวิชาสามัญ และวิชาอาชีพที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถ ความสนใจ และความถนัดของแต่ละบุคคล
3. เป็นหลักสูตรที่สนองความต้องการของท้องถิ่นด้านอาชีพ การจัดสอนวิชาอาชีพจึงจำเป็นต้องสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น
4. เป็นหลักสูตรที่เปิดโอกาสให้ยูเรียนได้สามารถศึกษาหาความรู้ และทักษะจากแหล่งวิทยาการ และสถานประกอบการต่าง ๆ ได้ (กระทรวงศึกษาธิการ 2520 : 1)

การจัดการเรียนการสอนเพื่อให้เป็นไปตามหลักการและให้บรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตรครูจะต้องทราบว่านักเรียนมีความถนัด ความสนใจ และความสามารถที่จะเรียนวิชาใดได้ดีที่สุดและต้องรู้ว่านักเรียนมีปัญหาคืออะไรที่เป็นอุปสรรคต่อการเรียน การเรียนการสอนควรรีให้นักเรียนได้เรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในจุดประสงค์ พัฒนาความรู้นั้นให้เป็นประโยชน์แก่ชีวิตยูเรียน กิจกรรมประกอบการเรียนควรเป็นเรื่องราวและปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ส่งเสริมให้นักเรียนแสวงหาความรู้จากสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็ก และมีการประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนเป็นระยะ

การจัดการเรียนการสอนควรมีความยืดหยุ่นสามารถสนองความต้องการ ความสนใจ

ความสามารถและความถนัดของผู้เรียนไ้มากขึ้น นอกจากวิชาแกนที่ทุกคนจะต้องเรียนแล้ว จะต้อง
มีวิชาเลือกที่ทุกคนสามารถเลือกเรียนได้ตามความถนัดและความสนใจ นอกจากจะสอนวิชาสามัญซึ่ง
เป็นการสอนที่โรงเรียนทั่วไปเน้นหนักอยู่แล้ว โรงเรียนในโครงการควรรักษาความสำคัญแก่วิชาอาชีพ
ด้วย

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 ได้มีวิชาอาชีพเพื่อให้นักเรียนได้เลือก
เรียนหลายรายวิชา รวมทั้งรายวิชาอาชีพเพิ่มเติม เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เลือกเรียนอย่าง
กว้างขวาง ซึ่งโรงเรียนสามารถจัดให้ตรงกับอาชีพของผู้ปกครองในท้องถิ่นได้ โรงเรียนจึงควรจัด
ให้สอดคล้องกับพื้นฐานการประกอบอาชีพเป็นหลักเศรษฐกิจของแต่ละท้องถิ่น และควรเน้นที่อาชีพของ
ผู้ปกครองของนักเรียนในโครงการให้มาก การสอนวิชาสามัญควรสอนให้สอดคล้องกับวิชาอาชีพด้วย

อย่างไรก็ตามโรงเรียนในโครงการเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก การเปิดสอนวิชาอาชีพจะ
เปิดได้น้อย ถ้าเปิดให้เลือกมากนักนักเรียนจะไม่เต็มชั้น ชาติอุปกรณ ผู้สอนอาจมีความรู้แต่ขาดประสบ
การณ์ในการสอน โรงเรียนในโครงการจึงควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสวงหาความรู้วิชาอาชีพ
นอกโรงเรียนได้อย่างกว้างขวาง ใช้โครงการเรียนที่บ้านภายใต้การนิเทศของครู (Home
Project) หรือให้ปฏิบัติงานกับสถานประกอบอาชีพอิสระ หรือบ้านผู้ปกครอง (Home Training)
หรือให้นักเรียนเข้าฝึกงานในแหล่งวิทยากร สถานประกอบการ ซึ่งจะให้นักเรียนมีโอกาสเลือก
เรียนวิชาอาชีพได้กว้างขวางขึ้น นอกจากจะช่วยในการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เลือกเรียนอย่าง
กว้างขวางแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมให้ท้องถิ่นจัดประสบการณ์ให้นักเรียนได้เรียนในสิ่งที่มีเฉพาะใน
ท้องถิ่นของตน นอกจากนี้โรงเรียนในโครงการยังสามารถเชิญบุคคลภายนอก อันได้แก่วิทยากร
ท้องถิ่นที่ได้ผ่านการอบรมตามโครงการมาแล้ว หรือผู้ประกอบการอื่น ๆ ที่มีในท้องถิ่น เข้าช่วยสอน
ในโรงเรียนได้ด้วย

การหาความรู้จากแหล่งวิทยากร สถานประกอบการ และสถานประกอบอาชีพอิสระนั้น
กระทรวงศึกษาธิการได้ออกระเบียบ ว่าด้วย การให้นักเรียนศึกษาความรู้จากแหล่งวิทยากร และ
สถานประกอบการ พ.ศ. 2520 กำหนดให้จังหวัด หรือกรมเจ้าสังกัด แต่งตั้งคณะกรรมการจัดหา
แหล่งวิทยากร สถานประกอบการ และแหล่งอาชีพที่เหมาะสมกับระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดย

โรงเรียนจะเป็นผู้จัดหาแหล่งวิทยาการหรือสถานประกอบการ ที่เข้าลักษณะตามเกณฑ์ เสนอต่อคณะกรรมการเพื่อขออนุมัติประกาศเป็นแหล่งวิทยาการ และสถานประกอบการสำหรับโรงเรียน แล้วจึงส่งนักเรียนเข้าศึกษา หรือฝึกงานต่อไป

โบแซมป์ (สจ๊วต อูทรานันท์ 2527 : 19-22 อ้างถึง Beauchamp) ใ้ข้ออธิบายว่าการจัดการให้มักรเรียนได้เรียนรู้อบรมตามจุดหมายของหลักสูตรนั้นจะเกิดจากการจัดโรงเรียน โดยเราจะเห็นจากความสัมพันธ์ระหว่างระบบหลักสูตร ระบบการเรียนการสอน และระบบการประเมินผล เพราะทั้ง 3 ระบบนี้ต่างมุ่งไปที่ตัวเด็กทั้งสิ้น ซึ่งทั้ง 3 ระบบนี้ไม่สามารถแยกออกจากกันโดยอิสระได้

ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรกับระบบการเรียนการสอน ได้แก่ การวางแผนการใช้หลักสูตร การเตรียมการสอน และการเตรียมการร่วมกับระหว่างครูและนักเรียน ความสัมพันธ์ระบบหลักสูตรกับระบบการประเมินผล ได้แก่ สมรรถนะของหลักสูตร การประเมินผลการจัดหลักสูตร และข้อมูลย้อนกลับเพื่อการแก้ไขปรับปรุงหลักสูตร ความสัมพันธ์ของระบบการเรียนการสอน กับระบบการประเมินผล ได้แก่ การประเมินผลการเรียนการสอนที่จัดทำโดยครู การให้มักรเรียนประเมินผลตนเอง การประเมินผลการเรียนการสอนของครู และประเมินผลวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอนต่าง ๆ

การปฏิบัติงานตามหน้าที่ของโรงเรียนในโครงการค่านการสอนและอบรมมักรเรียนจึงได้แก่การใช้หลักสูตรในโรงเรียน ซึ่งโรงเรียนจะเป็นหน่วยงานระดับท้องถิ่นในการใช้หลักสูตร งานที่เกี่ยวกับการใช้หลักสูตรจะมีงานอยู่ 3 ลักษณะคือ

1. งานบริหารและบริหารหลักสูตร
2. งานดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตร
3. งานสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร

สจ๊วต อูทรานันท์ (2527 : 262-269) ใ้ข้ออธิบายถึงการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้

หลักสูตรทั้ง 3 ลักษณะของสรุปได้ดังนี้

1. งานบริหารและบริการหลักสูตร

1.1 การเตรียมบุคลากร เป็นงานที่สำคัญมากเพื่อให้บุคลากรได้มีความรู้ความเข้าใจ ในจุดมุ่งหมาย หลักการ และโครงสร้างของหลักสูตร รวมทั้งแนวทางการจัดการเรียนการสอนและการ ประเมินผลตามหลักสูตร

1.2 การจัดครูเข้าสอน เป็นงานที่จำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงความรู้ความสามารถ ตลอดจนความสมัครใจของครูแต่ละคน เพื่อให้แต่ละคนมีโอกาสได้ใช้ศักยภาพของตนให้เป็นประโยชน์ ต่อการใช้หลักสูตรให้มากที่สุด

1.3 การบริหารและการบริการหลักสูตร ได้แก่การเตรียมเอกสารหลักสูตร สื่อการเรียนการสอนทุกชนิดที่จัดทำขึ้น เพื่อให้ความสะดวกและช่วยเหลือครูให้สามารถนำหลักสูตร ไปได้อย่างถูกต้อง

1.4 การบริการหลักสูตรภายในโรงเรียน ได้แก่การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้แก่ผู้ใช้หลักสูตร เช่น การบริการห้องสอนวิชาเฉพาะ การบริการเกี่ยวกับห้องสมุด สื่อการเรียน การสอน บริการเกี่ยวกับเครื่องมือในการวัดและประเมินผล การแนะแนว รวมทั้งแหล่งวิชาการ ต่าง ๆ และแหล่งวิชาการควรจะต้องรวมถึงการใช้ประโยชน์จากบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ที่อยู่ภายนอก โรงเรียนอีกด้วย

2. งานดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตร

2.1 การปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น เป็นการปรับหลักสูตรที่ จัดทำโดยส่วนกลางที่ยกว้างเพื่อใช้กับประชากรโดยส่วนรวม จึงควรมีการปรับหลักสูตร เพื่อให้ ความสอดคล้องกับสภาพของสังคมในท้องถิ่น และสามารถสนองความต้องการของผู้เรียน

2.2 การจัดทำแผนการสอน เป็นการขยายรายละเอียดของหลักสูตรไปสู่ภาคปฏิบัติ เพื่อเป็นแนวทางในการใช้หลักสูตรของครู

2.3 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ได้แก่การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ต่าง ๆ ที่จัดในโรงเรียน ซึ่งเป็นการจัดโดยครูเพื่อให้สนองเจตนารมณ์ของหลักสูตร การจัด

กิจกรรมการเรียนการสอนแต่ละครั้งต้องเริ่มจากการพิจารณาถึงจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่ได้กำหนดไว้ในแผนการสอนว่าการสอนในครั้งนั้น ๆ มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญอย่างไร การที่จะให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้จะต้องให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมอะไร ในบางครั้งการที่จะให้บรรลุจุดมุ่งหมายเรื่องใดเรื่องหนึ่งอาจสามารถจัดกิจกรรมได้หลาย ๆ ชนิด แต่ละชนิดอาจมีความแตกต่างกันเป็นอย่างมากในเรื่องการใช้เวลา การใช้แรงงาน การใช้ทรัพยากร ตลอดจนถึงการใช้งบประมาณ ครูผู้สอนในฐานะเป็นผู้จัดกิจกรรมให้กับผู้เรียนควรจะให้ความสำคัญคัดเลือกกิจกรรมที่เห็นว่าจะก่อให้เกิดความรู้ หรือประสบการณ์ และสามารถทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายได้มากที่สุด เร็วที่สุด ประหยัดทั้งเวลา แรงงาน และค่าใช้จ่ายให้มากที่สุด

3. งานสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร

3.1 การนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตร เป็นการให้ความช่วยเหลือ แนะนำ และติดตามผลการใช้หลักสูตรให้ดำเนินไปด้วยความถูกต้อง หากมีปัญหาที่จะได้ดำเนินการแก้ไขให้ลุล่วงไป สำหรับหน่วยงานระดับท้องถิ่นก็อาจมีการดำเนินการให้คำแนะนำและช่วยเหลือแก่ครูผู้สอนใช้หลักสูตร เพื่อให้ครูได้ดำเนินการใช้หลักสูตรได้อย่างถูกต้อง ความสำเร็จของการใช้หลักสูตรขึ้นอยู่กับวิธีการสอนของครูและกระบวนการเรียนของนักเรียน การนิเทศจึงเป็นวิธีการที่จะทำให้การเรียนการสอนได้ผลดีกว่าวิธีอื่น การนิเทศภายในเป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะทำให้การนิเทศได้ผล โดยการส่งครูเข้ารับการอบรมจากหน่วยงานภายนอก เพื่อเป็นการจุดไฟให้เกิดความต้องการเปลี่ยนแปลงในตัวครูก่อน แล้วจึงกระตุ้นและให้การสนับสนุนช่วยเหลือ อำนวยความสะดวกและให้กำลังใจ การเปลี่ยนแปลงถ้ากระทำไปพร้อมกันทุกพวกจะเกิดความรู้สึกอยากเปลี่ยนแปลงมากกว่าและกระทำง่ายกว่าการปรับปรุงทีละหมวดวิชาหรือกลุ่มวิชา

3.2 การจัดตั้งศูนย์วิชาการ เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร เป็นการจัดตั้งศูนย์เพื่อสนับสนุนส่งเสริมการใช้หลักสูตร เพื่อกระตุ้นให้โรงเรียนใคร่ความกระตือรือร้นในการพัฒนาประสิทธิภาพในการใช้หลักสูตรในโรงเรียนของตน และส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการใช้หลักสูตรในระหว่างโรงเรียนต่าง ๆ ด้วย

การสอนประชาชน

การสอนประชาชน ตามความหมายในระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วย หน้าที่ของ โรงเรียนมัธยมศึกษา เพื่อพัฒนาชนบท พ.ศ. 2525 หมายถึง "ให้ความรู้ทั่วไป และวิชาอาชีพ รวมทั้งจริยธรรมและคุณธรรม"

ฉันทิกา รัทน์พลเมือง (2526 : 169) ได้กล่าวถึงบทบาทของโรงเรียนในการให้ การศึกษาแก่ชุมชนว่า

คือการจัดบริการทางการศึกษาแก่ประชาชนทุกเพศทุกวัยโดยมุ่งเน้นให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลาง ของชุมชน ดังนั้นโรงเรียนชุมชนจึงให้บริการแก่ประชาชนทั่วไป เพื่อส่งเสริมความรู้ความสามารถ ทั้งในทางความรู้ทั่วไปและวิชาชีพ เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นมีฐานะความเป็นอยู่ดี และดำรงชีวิตอยู่ใน สังคมได้อย่างมีความสุข รวมทั้งปรับปรุงฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม ทั้งของตนเองและท้องถิ่นใด

ในปัจจุบันโรงเรียนนอกจากจะทำหน้าที่แรกและหน้าที่หลักในการให้การศึกษาอบรมอย่าง มีระเบียบแก่เด็กเรียนซึ่งเป็นสมาชิกในสังคมแล้ว ยังต้องทำหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนควบคู่ไปด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือโรงเรียนในโครงการ ในการพัฒนาชุมชนนั้นโรงเรียนจะเป็นศูนย์กลางนำความ เปลี่ยนแปลงมาสู่ชุมชน เป็นแหล่งวิทยากรและวิทยากรของชุมชน ดังนั้นโรงเรียนจึงควรให้บริการ แก่ชุมชนในด้านต่าง ๆ ตามความสามารถของโรงเรียน ทั้งนี้รวมถึงการจัดบริการทางวิชาการด้วย

ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วย หน้าที่ของโรงเรียนมัธยมศึกษา เพื่อพัฒนาชนบท พ.ศ. 2525 ได้กำหนดกิจกรรมด้านการสอนประชาชนไว้ใน ข้อ 5 ดังนี้

1. ส่งเสริมให้เป็นพลเมืองดี โดยการแนะนำบุคคลตัวอย่างและบุคคลที่ได้รับความ สำเร็จในอาชีพต่าง ๆ
2. จัดหน่วยแนะแนว เคลื่อนที่

3. เชิญประชาชนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชนของโรงเรียน
4. ให้ความรู้เกี่ยวกับสาธารณสุขมูลฐาน
5. ให้ความรู้เกี่ยวกับโภชนาการและการถนอมอาหาร
6. ให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายที่ประชาชนควรทราบ
7. ให้ความรู้เกี่ยวกับศิลปะและวัฒนธรรม
8. ให้ความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีที่เหมาะสม
9. ให้ความรู้เกี่ยวกับการวางแผนครอบครัว
10. ให้ความรู้เกี่ยวกับความมั่นคงแห่งชาติและการปกครอง
11. ให้ความรู้เกี่ยวกับอาชีพต่าง ๆ
12. ให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดตั้งสหกรณ์
13. ให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสาธารณสุข

สังคมของชาติ

การให้การศึกษาแก่ประชาชนนั้น คูนส์ (คูนส์ ปัญญาวัฒน์ 2526 : 11 อ้างถึง Coombs) ได้เสนอแนะไว้ 4 ประการดังนี้

1. การศึกษาขั้นพื้นฐาน (General or Basic Education) ชั้นใดแก่การอ่านออกเขียนได้ การคิดเลขเป็น และการเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ และสภาพแวดล้อม ฯลฯ การศึกษาขั้นนี้ เป็นสิ่งที่โรงเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาพยายามทวนซ้ำเพื่อจำเป็นการให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ

2. การศึกษาเพื่อปรับปรุงครอบครัว (Family Improvement Education) จัดดำเนินการโดยให้ความรู้ ทักษะและทัศนคติที่เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตครอบครัว เช่น การดำเนินโครงการเกี่ยวกับสุขภาพ อนามัย และโภชนาการ การดูแลเด็ก ๆ และบ้านที่อยู่ให้ถูกสุขลักษณะ การซ่อมแซมและปรับปรุงที่อยู่อาศัย การวางแผนครอบครัว และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นต้น

3. การศึกษาเพื่อปรับปรุงชุมชน (Community Improvement Education) ดำเนินการโดยกระตุ้นให้สถาบันท้องถิ่น และระดับชาติ รวมทั้งกระบวนการต่าง ๆ ตลอดจนองค์การต่าง ๆ ในความรูแก่ประชาชนในด้านการปกครอง การสหกรณ์ การพัฒนาชุมชน และการวางโครงการพัฒนาชุมชน เป็นต้น

4. การศึกษากานวิชาชีพ (Occupational Education) ดำเนินการพัฒนาโดยให้ความรู้และทักษะเฉพาะอย่าง ให้มีผลเกี่ยวข้องกับสภาพสังคม และเศรษฐกิจของท้องถิ่นและของชาติ เพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้ความรู้นั้นไปประกอบอาชีพได้

โรงเรียนในโครงการอาจจัดการศึกษาแก่ประชาชนในรูปของการศึกษานอกระบบโรงเรียน (Non-Formal Education) หรือการศึกษาแบบไม่เป็นทางการ (Informal Education)

การศึกษานอกระบบโรงเรียน (Non-formal Education) เป็นกิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นนอกระบบโรงเรียน และนอกระบบการศึกษาปกติใด ๆ นอกจากในรูปแบบระบบโรงเรียน การศึกษาแบบไม่เป็นทางการ ไม่ว่าจะแยกจัดต่างหาก หรือจะจัดเป็นกิจกรรมที่เสริมไว้ก็ตามต่างจัดขึ้นเพื่อสนองความต้องการอันจำเป็นที่จะต้องมีของผู้เรียน บางคนรู้จักการศึกษานอกระบบในรูปของการศึกษาผู้ใหญ่ การเรียนรูระบบที่จะมองจากผู้จัดหรือจากผู้เรียนก็ได้ เป็นการให้ทักษะ ประสบการณ์และทัศนคติที่สอดคล้องตามความต้องการและความจำเป็นของผู้เรียน วิธีการให้ความรู้มีได้ยี่ดหลักตายตัว มีความยืดหยุ่นทั้งเนื้อหาและวิธีการจัด ตามสภาพแวดล้อมและเวลา การจัดการศึกษาประเภทนี้มีได้จำกัดกว่า เป็นหน้าที่ของกระทรวงศึกษาธิการ หรือทบวงมหาวิทยาลัย เท่านั้น แต่เป็นการให้ความรู้อย่างกว้างขวางโดยกระทรวงและองคการต่าง ๆ

การศึกษาแบบไม่เป็นทางการ (Informal Education) เป็นกระบวนการที่ทุกคนได้รับความรู้ ทัศนคติ ค่านิยม ทักษะจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน และจากแหล่งการศึกษาในสภาพแวดล้อมตลอดชีวิตของเขา โดยส่วนใหญ่แล้วกระบวนการนี้มีได้จัดขึ้นให้มีความสัมพันธ์กันอย่างมีระบบหรือระเบียบที่ตายตัว เช่น การพูดคุยกัน พี่งวิหุ คุโหรทัศน์ ฯลฯ การเรียนรู้เช่นนี้ เริ่ม

ตั้งแต่เกิดจนถึงวัยใกล้สิ้นใจ และคาบเกี่ยวช่วงระยะเวลาการเรียนการสอนในโรงเรียนและนอกโรงเรียนโดยตลอด ดังนั้นการจัดของโรงเรียนจึงอยู่ในรูปของการบริการ กล่าวคือเป็นการจัดหาสิ่งที่เป็นความรู้ให้กับชุมชน เช่น การบริการห้องสมุด การบริการข่าวสาร เป็นต้น

การจะจัดลำดับให้บริการทางการศึกษาประเภทใด แก่คนกลุ่มใดก่อนหลังนั้นมีตัวแปรสำคัญหลายประการ แต่ที่สำคัญซึ่งอยู่ด้วยความต้องการทางการศึกษาอันจำเป็นสำหรับการพัฒนาชนบทในสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น และสอดคล้องกันกับสภาพความพร้อมของทรัพยากรการจัดการที่พอจะระดมมาดำเนินการได้

โรงเรียนในโครงการเป็นโรงเรียนที่มีความพร้อมในด้านบุคลากร อาคารสถานที่ และวัสดุอุปกรณ์อยู่แล้ว จึงสามารถที่จะจัดสอนประชาชนในชุมชนได้หลายรูปแบบ เช่น การจัดสอนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาที่เปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนที่ไม่มีโอกาสในการเข้าเรียนในระบบโรงเรียนภาคปกติ ได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอันเป็นพื้นฐานสำหรับการประกอบอาชีพตามความสามารถและความสนใจ หรือเพื่อปรับปรุงส่งเสริมอาชีพที่ทำอยู่แล้วให้ดีขึ้น เป็นหลักสูตรที่จัดได้ทั้งวิชาสามัญและวิชาอาชีพ คล้ายกับหลักสูตรในระบบโรงเรียน แต่มีความยืดหยุ่นทั้งระยะเวลา และวิธีการจัดการ อีกรูปแบบหนึ่งคือ การจัดการศึกษาแบบกลุ่มสนใจ ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดการศึกษานอกระบบ เป็นงานในหน้าที่ของกรมการศึกษานอกโรงเรียน เป็นการจัดขึ้นโดยคำนึงถึงสภาพความเป็นอยู่ ปัญหา และความต้องการ และความสนใจที่แตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล การจัดกลุ่มสนใจเป็นการจัดเพื่อสนองตอบความต้องการของบุคคลทางด้านอาชีพ ซึ่งเป็นการจัดหลักสูตรในระยะเวลายาวขึ้น และได้รับความสนใจจากประชาชนมาก

อย่างไรก็ตามโรงเรียนในโครงการนี้อาจจะจัดสอนได้ตามความต้องการเสมอไปเพราะความจำกัดด้านงบประมาณของกรมการศึกษานอกโรงเรียน โรงเรียนในโครงการอาจจัดได้โดยใช้งบประมาณจากโรงเรียน หรือขอความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น ๆ โดยจัดในรูปแบบของโครงการให้การศึกษา หรือ โครงการฝึกอบรมวิชาอาชีพในโรงเรียนเป็นกลุ่มย่อยก็ได้

ตัวอย่างโครงการให้การศึกษาแก่ชุมชนในรูปแบบนี้

- โครงการกลุ่มสนทนาภาษาอังกฤษ
  - โครงการส่งเสริมทัศนศึกษา
  - โครงการเพาะเห็ดนางฟ้า
  - โครงการฝึกปฏิบัติการทำนมถั่วเหลือง
  - โครงการส่งเสริมการอ่าน
  - โครงการปลูกพืชสมุนไพร
  - โครงการนมออาหาร
  - โครงการปลูกต้นไม้ในหมู่บ้าน
- ฯลฯ

จากแนวทางดังกล่าว โรงเรียนในโครงการอาจจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนได้ดังนี้

1. โรงเรียนจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนเอง ได้แก่ การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรของนักเรียนในโรงเรียน หรือกิจกรรมเพื่อบริการชุมชน เช่น การให้ข่าวสารต่างๆ การส่งเสริมความรู้ด้านสามัญ การส่งเสริมความรู้ทั่วไปและอาชีพ และการบริการชุมชนด้านต่างๆ
2. โรงเรียนจัดผสมผสานกับหน่วยงานอื่น กิจกรรมบางอย่างโรงเรียนไม่สามารถจัดทำตามลำพังได้ อาจเกิดจากการขาดอุปกรณ์บางอย่าง หรือขาดบุคลากรเฉพาะทาง จึงอาจจะทำได้ในรูปแบบของบูรณาการ ผสมผสานกับหน่วยงานอื่นที่จัดกิจกรรมขึ้น เช่น ร่วมมือกับกรมอนามัยพัฒนาเรื่องสุขภาพอนามัย ร่วมมือกับกรมส่งเสริมการเกษตรพัฒนาเรื่องเกษตรกรรมของชาวบ้าน ร่วมมือกับกรมพัฒนาชุมชนพัฒนาหมู่บ้าน ทำความสะอาดหมู่บ้าน เป็นต้น
3. โรงเรียนจัดประสานงานเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมให้หน่วยงานอื่นจัดขึ้น เช่น

กิจกรรมที่ต้องใช้แรงงานมาก หรือมีความจำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีสูง ๆ ได้แก่ การพัฒนาแหล่งน้ำชลประทาน การปลูกป่าของกรมป่าไม้ การปล่อยปลาของกรมประมง หรือการใช้วิทยุเผยแพร่ข่าวสาร เป็นต้น

การบริการชุมชน

งานเท่าที่สุดท้ายของโรงเรียนในโครงการคือ การบริการชุมชน ซึ่งตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วย หน้าที่ของโรงเรียนมัธยมศึกษา เพื่อพัฒนาชนบท พ.ศ. 2525 ให้ความหมายไว้ว่า "การบริการชุมชน หมายความว่า อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น"

ฉันทิกา รัชกุลเมือง (2526 : 169) กล่าวถึงบทบาทให้การบริการแก่ชุมชนของโรงเรียนชุมชนว่า ได้แก่ การจัดบริการและประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้ความรู้ด้านการศึกษา เศรษฐกิจ และสังคม เช่น การจัดนิทรรศการ การจัดพิมพ์เอกสารเผยแพร่ข่าวสาร บริการให้คำปรึกษา บริการด้านวัสดุ อุปกรณ์ อาคารสถานที่ ตลอดจนการขอความช่วยเหลือจากองค์กร มูลนิธิต่าง ๆ ด้านอุปกรณ์ เครื่องมือที่จะเป็นประโยชน์แก่ท้องถิ่น โดยการจัดบริการชุมชนจะต้องให้สอดคล้องกับความต้องการและปัญหาของชุมชนด้วย

ภิญโญ สาธร (2516 : 306 - 333) ได้กล่าวถึงการบริการชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษาพอสรุปได้ว่า การบริการอาจทำในรูปของการจัดบริการต่าง ๆ ทั้งทางด้านส่งเสริมความรู้ทางด้านวิชาการ โดยการไปประชาชนเข้ามาใช้ห้องสมุดของโรงเรียน การจัดสอนหรือบรรยายพิเศษแก่ประชาชนตามโอกาสอันควร จัดบริการด้านนันทนาการ โดยการจัดสถานที่พักผ่อนหย่อนใจในบริเวณโรงเรียน การจัดการแข่งขันกีฬาประชาชน ตลอดจนการไปประชาชนใช้อาคารสถานที่ของโรงเรียน หรือยืมวัสดุอุปกรณ์ของโรงเรียนเพื่อใช้ในกิจกรรมส่วนรวมของชุมชน

ถาวร ทีปะบาล (2521 : 213) เสนอว่าในฐานะที่โรงเรียนเป็นสถานที่ที่ก่อให้เกิด

บริการชุมชน ควรได้พิจารณาให้ความช่วยเหลือในด้านต่อไปนี้

1. ด้านการศึกษา
2. ด้านอาชีพ และเศรษฐกิจ
3. ด้านโภชนาการและอนามัย
4. ด้านสังคมและวัฒนธรรม

ปรีชา เสงี่ยม (2527 : 30) กล่าวถึงการให้บริการต่าง ๆ แก่ชุมชนว่า เป็นบริการที่โรงเรียนจัดให้แก่ชุมชน เพราะโดยส่วนมากแล้วโรงเรียนจะมีวัสดุอุปกรณ์ที่จะสนองความต้องการของชุมชนอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น บ่อน้ำ รถยนต์ ฯลฯ ปรีชา เสงี่ยมได้เสนอรายการที่โรงเรียนอาจจัดให้บริการแก่ชุมชนได้ ดังนี้

1. อาคารสถานที่ เพราะปกติโรงเรียนได้บริการแก่นักเรียนมากอยู่แล้ว ถ้าชุมชนจัดกิจกรรมที่มีคนจำนวนมาก อาจจะขอใช้อาคาร หรือบริเวณของโรงเรียนได้ หรือใช้สนามกีฬาในการจัดการแข่งขันกีฬาต่าง ๆ ของชุมชน
2. เครื่องใช้ อันได้แก่โต๊ะ เก้าอี้
3. ให้บริการทางด้านความรู้ เพราะโรงเรียนจะมีหน่วยงานหรือบุคคล ครู อาจารย์ที่เกี่ยวข้องกับอาชีพความเป็นอยู่ของชุมชนอยู่แล้ว อาจจัดเป็นกิจกรรมของชุมชน เช่น หรือจัดการออกไปบรรยาย พบปะเกษตรกร ผู้ประกอบอาชีพต่าง ๆ แนะนำ สาธิต ตามความต้องการของชุมชน
4. ให้บุคลากรของโรงเรียน โดยเฉพาะนักเรียนไปช่วยในด้านอาสาพัฒนา เช่น พัฒนาถนนหนทาง วัด แหล่งน้ำ หรือช่วยเหลือชุมชนทางด้านแรงงาน กำลังความคิด และด้านอื่น ๆ หรือให้ความช่วยเหลือในเวลาที่จำเป็น เช่น ยามภัยพิบัติ หรือ ภัยธรรมชาติ เป็นต้น

สนธิ ปีรังค์ (2542 : 3) ได้เสนอการจัดโรงเรียนบริการชุมชนว่าจัดทำได้หลายรูปแบบ อาจบริการในรูปของการช่วยเหลือ การให้ความรู้ทางวิชาการ และเข้าร่วมในกิจกรรมของชุมชน ในการบริการ ให้ความรู้แก่ประชาชนนั้น มีกิจกรรมหลายอย่างที่โรงเรียนควรจัดขึ้น เช่น การให้การศึกษายูนิโท การบริการด้านสุขภาพ การจัดพิพิธภัณฑ์ การจัดห้องสมุดชุมชน การดำรงศิลปะ และส่งเสริมศิลปะพื้นเมือง การพักผ่อน และการใช้เวลาว่าง การให้ความรู้ใหม่ ๆ ทางอาชีพ การให้ข่าวสารที่ถูกต้อง และการป้องกันการโฆษณาชวนเชื่อจากฝ่ายตรงข้าม

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2522 : 471 - 472) ได้ให้แนวทางในการบริการชุมชนไว้ดังนี้

1. โรงเรียนควรจัดที่อ่านหนังสือสำหรับชุมชนขึ้นในโรงเรียน รวมทั้งบริการให้ยืมหนังสือในห้องสมุด
2. ให้ชุมชนมีโอกาสใช้โรงเรียนเป็นที่ประกอบพิธีต่าง ๆ ได้
3. จัดบริการแนะแนวให้ความรู้แก่ชุมชนหลาย ๆ ด้านเท่าที่โรงเรียนจะทำได้
4. โรงเรียนจัดมีแผนการแก่ชุมชน
5. จัดบริการข่าวสาร ให้ความรู้ เพื่อความจำต่อชุมชน อาจจัดทำเป็นข่าวสารหรือป้ายประกาศ
6. โรงเรียนควรเป็นที่พึ่งแก่ชุมชนในบางโอกาส เช่น บริการนำคัมภีร์มาใช้ในขณะที่ชุมชนขาดแคลน ติดต่อกับแพทย์มาจัดวัคซีนเพื่อป้องกันโรค จัดวิทยากรมาบรรยายให้ความรู้ด้านสาธารณสุข ให้ความรู้เกี่ยวกับการปกครอง
7. ทุกครั้งที่โรงเรียนจัดนิทรรศการ ควรให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมเป็นเจ้าของงานด้วย และการแสดงผลงานของนักเรียน ควรให้ท้องถิ่นได้มีโอกาสร่วมแสดงผลงานด้วย

ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วย หน้าที่ของโรงเรียนมัธยมศึกษา เพื่อพัฒนาชนบท

พ.ศ. 2525 กำหนดกิจกรรมในการบริการชุมชนไว้ในข้อ 6 ว่า การบริการชุมชน โรงเรียน
 ต้องจัดกิจกรรมโดยร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ เช่น กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
 กระทรวงสาธารณสุข และองค์การต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. บริการด้านสุขภาพอนามัย เช่น บริการน้ำ บริการยาสานามัยและการปฐมพยาบาล
2. จัดสหกรณ์ร้านค้า ตลาดนัด
3. ประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจ การสื่อสาร การอบรมลูกเสือชาวบ้าน

ไทยอาสาป้องกันชาติ

4. ส่งเสริมอาชีพ จัดกลุ่มสนใจ จัดที่อ่านหนังสือพิมพ์หมู่บ้าน
5. อนุรักษ์ และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น
6. ส่งเสริมงานนิเทศการ เช่น จัดกีฬา ดนตรี การละเล่นพื้นเมือง

จากความคิดเห็นของงานผู้ดูแลฯ ๆ ทั่วถึงกล่าว โรงเรียนควรได้ตระหนักถึงความ
 สำคัญของโรงเรียนในฐานะที่เป็นหน่วยงานหนึ่งของสังคม จึงควรให้บริการแก่ชุมชน เพื่อจะได้อำนวย
 การจัดการศึกษาของโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การใช้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางในการจัด
 และบริการแก่ชุมชนนั้น อาจทำได้หลายอย่าง ซึ่งเป็นหน้าที่ของโรงเรียนแต่ละแห่งจะเป็นผู้คิด และ
 พิจารณาจัดให้เหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการของสังคม

การจัดบริการชุมชนของโรงเรียนจะประสบสัมฤทธิ์ผลอย่างไรนั้น สิ่งที่สำคัญที่จะต้อง
 คำนึงถึงคือ ความต้องการของประชาชนในชุมชนว่า มีความต้องการด้านใด มากน้อยเพียงใด ซึ่ง
 สุพิชญ์ ชีระกุล (2520 : 55) ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับความต้องการของชุมชนไว้ดังนี้

1. ชุมชนต้องการปรับปรุงสุขภาพอนามัยของงานและของชุมชน เพื่อต้องการการปฏิบัติ มี
 สุขภาพสมบูรณ์
2. ชุมชนต้องการรู้หนังสือ อ่านออกเขียนได้ สามารถติดตามข่าวสาร การบ้านการ
 เมือง สามารถเรียนรู้ต่อไปด้วยตนเอง และแสวงหาความสุขและความงอกงามจากการอ่านหนังสือ

3. ชุมชนต้องการปรับปรุงมาตรฐานการการครองชีพของครอบครัวให้มีฐานะเศรษฐกิจดีขึ้น เพื่อยกระดับการกินอยู่ให้สูงขึ้น มีการประกอบอาชีพที่มั่นคง
4. ชุมชนต้องการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ทั้งต้องการการพักผ่อนที่ถูกต้อง และใช้เวลาว่างเพื่อเพิ่มพูนรายได้
5. ต้องการยกระดับสติปัญญา เข้าถึงศิลปะ รู้จักตัดสินใจและวิเคราะห์คุณค่าความดี ความงาม รู้จักใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชนให้คุ้มค่า
6. ชุมชนต้องการฝึกฝนความสามารถและประสิทธิภาพในการใช้เครื่องจักรกล และเครื่องมือต่าง ๆ ที่เข้ามา เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันมากขึ้น
7. ชุมชนต้องการชำระใจซึ่งวัฒนธรรม ระเบียบประเพณีอันดีงามของชาติ และรักษาคุณสมบัติประจำชาติเดิมไว้ให้คงอยู่ตลอดไป
8. ชุมชนต้องการจะปฏิบัติตนอย่างถูกต้องและปลอดภัยในฐานะที่เป็นพลเมืองดีของสังคมประชาธิปไตย

ดังนั้นการให้บริการแก่ชุมชน . . . โรงเรียนต้องมีความตื่นตัว และยอมรับบทบาทในการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการพัฒนาชุมชนโดยตรง โรงเรียนอาจุขยบายบริการบางอย่างที่โรงเรียนจัดให้แก่นักเรียนตามปกติขึ้นไปยังชุมชนใด เช่น กิจกรรมเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการในรูปแบบต่าง ๆ การบริการด้านสาธารณสุขและอนามัย การตรวจสุขภาพ การฉีดวัคซีนป้องกันโรคระบาดในฤดูกาลต่าง ๆ การใช้สถานที่ของโรงเรียนเพื่อกิจกรรมของชุมชนในคาน งานศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น งานการประกวดและเผยแพร่ทาง การเกษตรในคานต่าง ๆ การกีฬาและนันทนาการชุมชน งานนันทนาการและเทศกาลพิเศษประจำชุมชนในโอกาสต่าง ๆ การจัดห้องสมุด โรงเรียนและศูนย์วิทยากร เป็นกรบริการแก่ชุมชน การสาธิตความรู้ที่ก้าวหน้า และความรู้ที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชน การสร้างพิพิธภัณฑ์ชุมชน การจัดงานที่ระลึกถึงบุคคลสำคัญ หรือเหตุการณ์สำคัญของชุมชน การจัดบริการฝึกอบรมวิชาชีพพิเศษแก่ชุมชน (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2525 : 69 - 70)

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2525 : 169-174) ได้ทำการประเมินผลโครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาชนบท กลุ่มที่ 1 ระยะครึ่งโครงการ (พ.ศ. 2523-2525) โดยประเมินจากความเห็นของครูใหญ่ นักเรียน ผู้ปกครอง และผู้นำชุมชน เกี่ยวกับการจัด

การเรียนการสอนทางวิชาอาชีพ ทุกฝ่ายมีความเห็นสอดคล้องกัน เกี่ยวกับอาชีพที่เปิดสอนในโรงเรียนในโครงการว่า วิชาอาชีพที่สนองความต้องการของชุมชนได้มากที่สุดคือ วิชาพืชและสัตว์ รองลงมาได้แก่ วิชาอาหารและโภชนาการ วิชาตัดเย็บเสื้อผ้า วิชางานไม้และวิชาไฟฟ้า ส่วนวิชาที่พบว่าตรงกับความต้องการน้อยที่สุดคือ วิชาช่างโลหะ และวิชาประดิษฐ์ ส่วนวิชาที่มีได้เปิดสอนแก่นักเรียนและชุมชนต้องการให้เปิดสอนเพิ่มขึ้นคือ วิชาไม้ประดับบ้าน การเลี้ยงดูเด็กก่อนก่อนวัยเรียน วิชาบ้านสวยด้วยเศษวัสดุ วิชาช่างยนต์ วิชางานหนัง วิชางานหวาย-ไม้ไผ่ และวิชางานโลหะประดิษฐ์ในระดับมาก นอกจากนั้นยังมีความต้องการให้โรงเรียนให้ความรู้ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ โดยให้ความรู้เกี่ยวกับสหกรณ์ การใช้เครื่องมือการเกษตรสมัยใหม่ การอบรมวิชาชีพ การซื้อขาย การส่งเสริมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และการพบปะแลกเปลี่ยนความรู้ด้านการเกษตรระหว่างครูกับเกษตรกร

จากรายงานการประชุมปฏิบัติการผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน ระหว่างวันที่ 23 - 25 มิถุนายน 2525 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ม.ป.ป. : 47-50) ได้สรุปปัญหาการบริหารงานโรงเรียนในโครงการว่า มีปัญหาการขาดแคลนครูด้านวิชาอาชีพ ครูแนะแนว และโรงเรียนในโครงการส่วนมากอยู่ในชุมชน ไม่มีครูไปบรรจุ หรือไม่อยู่โรงเรียนในวันหยุดราชการ เนื่องจากไม่เป็นคนในท้องถิ่น ทำให้การทำงานพัฒนาชุมชนไม่ไต่ผล ไม่มีครูสนับสนุนการสอน จึงต้องเอาครูปฏิบัติการสอนไปทำหน้าที่ ทำให้ครูมีงานทำมาก ครูจึงสนใจงานพัฒนาชุมชนน้อย และการที่ไม่มีครูพัฒนาชุมชนโดยตรง ทำให้ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน และวิธีการใช้เครื่องมือ หรืออุปกรณ์บางอย่าง

กรมสามัญศึกษา (2527 : 25-32) ได้สรุปผลการดำเนินงานโครงการโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน กลุ่มที่ 1 พอสรุปได้ว่า หน้าที่นอกเหนือจากการอบรมและสั่งสอนนักเรียนตามหลักสูตร หมายถึงกิจกรรมส่วนหนึ่งของงานที่ดำเนินการให้ความรู้แก่ประชาชนและบริการชุมชน ทั้งอย่างของกิจกรรมที่ใดทำไม่ได้แก่ การจัดสอนการศึกษานอกโรงเรียนร่วมกับกรมการศึกษานอกโรงเรียน การจัดสอนกลุ่มสนใจ จัดสาธิตทางวิชาการและอาชีพ ร่วมกับเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานอื่น ๆ รวมทั้งการให้ความรู้ทั่วไปในรูปแบบต่าง ๆ นอกจากนี้ยังได้ร่วมกับชุมชนในการพัฒนาชุมชน ทั้งด้านสาธารณสุข การเกษตร การให้ข่าวสาร กิจกรรมงานประเพณี นันทนาการและอื่น ๆ

สำหรับปัญหาที่เป็นอุปสรรคในการปฏิบัติงานของโรงเรียนในโครงการมีหลายประการ เช่น การขาดการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของโรงเรียนมัธยมศึกษา เพื่อพัฒนาชนบท ขาดงบประมาณเพราะเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก มีเงินบำรุงการศึกษาน้อย ครูไม่เข้าใจทิศทางของการดำเนินงานมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาชนบท ประชาชนต้องประกอบอาชีพไม่มีโอกาสรับบริการด้านวิชาการและร่วมพัฒนาตนเอง เป็นต้น

สำหรับกิจกรรมพัฒนาชุมชนที่ชุมชนพอใจมากที่สุดคือ กิจกรรมร้านค้าสุภาพอนามัย ในด้านคุณภาพที่โรงเรียนจัดได้คือ โต๊ะแกว่ง ร้านสุภาพอนามัย ร้านวัฒนธรรม และร้านบริการข่าวสาร ส่วนกิจกรรมที่ต้องการให้จัดเพิ่มมากที่สุดคือ ร้านความรู้ทั่วไปและอาชีพ โดยเฉพาะกิจกรรมส่งเสริมการเกษตร ส่วนกิจกรรมที่ต้องการในอันดับรองลงมา ได้แก่ ร้านสุภาพอนามัย และร้านวัฒนธรรม และยังพบว่า ความต้องการของชุมชนในบางสิ่งเกินกำลังที่โรงเรียนจะจัดให้ได้

ธวัช พันโคภาส (2521 : 85-88) ได้วิจัยเกี่ยวกับ บทบาทของโรงเรียนชุมชนในประเทศไทยต่อการพัฒนาชุมชน เขตการศึกษา 12 สรุปได้ว่า โรงเรียนชุมชนในประเทศไทยมีส่วนช่วยในการพัฒนาชุมชนให้เจริญทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองเป็นอย่างดี โดยมีครูและคณะกรรมการโรงเรียนชุมชนเป็นจักรกลที่สำคัญที่ทำให้ชุมชนเกิดความก้าวหน้า และเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ที่ปรากฏว่า ผู้ดำเนินการส่วนใหญ่ไม่เข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของตนเองดีพอ นอกจากนี้การปฏิบัติงานในโรงเรียนก็มีอุปสรรคเกี่ยวกับการขาดความช่วยเหลือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ขาดความรู้ในการดำเนินการ การประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าใจถึงงานที่ปฏิบัติยังไม่ดีพอ และไม่มีการติดตามผลงานที่ปฏิบัติมาแล้ว ไม่มีเจ้าหน้าที่เพียงพอสื่อที่สำคัญคือ ครูและคณะกรรมการโรงเรียนยังฐานะยากจน ซึ่งเป็นอุปสรรคทำให้นโยบายการดำเนินงานและปฏิบัติงานไม่สามารถเป็นไปได้อย่างเหมาะสมอย่างสมบูรณ์

วรวรรณ ทองดี (2523 : ก - ข) ได้ศึกษาเปรียบเทียบถึงปัญหาและอุปสรรคในการทำงานของบุคลากรในโรงเรียน ม.พ.ช. รุ่นที่ 1 รุ่นที่ 2 และรุ่นที่ 3 เกี่ยวกับการใช้โรงเรียนเพื่อพัฒนาชนบท พบว่า บุคลากรของโรงเรียนในโครงการทั้ง 3 รุ่น มีทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับงานพัฒนาชุมชน โรงเรียนได้รับความร่วมมือจากบุคลากรในโรงเรียน หน่วยงานของรัฐ และองค์การ

เอกชนเป็นอย่างดีในการพัฒนาชุมชน โรงเรียนมีความสัมพันธ์และได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนเป็นอย่างดี ในการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชนและกิจกรรมที่เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับคนในชุมชนที่โรงเรียนจัดเพื่อพัฒนาชุมชน ได้แก่ กิจกรรมค่านิยมธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม กิจกรรมค่านิยมศรัทธาและอาชีพอื่น ๆ ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนของโรงเรียนคือ ปัญหาค่านิยมประเพณี การขาดอัตรากำลัง และขาดวัสดุอุปกรณ์ที่จะมาสนับสนุนในโครงการ เพื่อพัฒนาชุมชนของโรงเรียนให้ดำเนินไปได้อย่างคล่องตัว

ทงศักดิ์ กุ่มไชน้ำ (2519 : 66-72) ได้ทำการวิจัยเรื่อง กิจกรรมและปัญหาในการดำเนินงานของโรงเรียนชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตามความเห็นของครูและประชาชน คำนวณการเรียนการสอนพบว่า การปรับปรุงด้านวิชาการ เน้นหนักอันคับข้องจากด้านการปรับปรุงบริเวณและอาคารสถานที่ กิจกรรมทางวิชาการที่จัดได้แก่ กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน การใช้อุปกรณ์การสอนที่อยู่ในท้องถิ่น การทดลองทางค่านิยมศรัทธาเพื่อให้ความรู้ทางการเกษตรแก่เด็กเรียน การปรับปรุงหลักสูตร เนื้อหาวิชาให้สอดคล้องกับความเป็นอยู่และความต้องการของชุมชน ส่วนกิจกรรมที่จัดในระดับน้อย ได้แก่ การนำนักเรียนออกไปศึกษาแหล่งวิชาในชุมชน การจัดสอนวิชาชีพที่จำเป็นแก่ท้องถิ่นให้กับนักเรียน การเชิญวิทยากรมาบรรยายให้ความรู้แก่นักเรียน การสำรวจแหล่งทรัพยากรที่อยู่ในชุมชนมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในโรงเรียน การใช้วิธีสอนให้นักเรียนได้เรียนด้วยวิธีการแก้ปัญหาและปฏิบัติจริง การบริการให้ความรู้แก่ประชาชน และปรับปรุงชุมชนของโรงเรียนชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่การจัดตั้งสื่อพิมพ์ประจำหมู่บ้าน ร่วมกับอนามัยในการให้ความรู้แก่ประชาชนในการรักษาสุขภาพอนามัย จัดอยู่ในระดับมาก ส่วนการจัดสอนการศึกษาผู้ใหญ่ การจัดสอนวิชาชีพที่จำเป็นแก่ชุมชน ร่วมมือกับเกษตรอำเภอให้ความรู้เกี่ยวกับการเกษตรแก่ประชาชน จัดอยู่ในระดับน้อย ส่วนการอบรมผู้นำท้องถิ่น การอบรมความรู้เรื่องการบริหารงานเรือนเกษตรมีได้ดำเนินงานเลย สำหรับการพัฒนาชุมชน โรงเรียนชุมชนดำเนินการมากเกี่ยวกับการนำคณะครูและนักเรียนออกไปช่วยในการปรับปรุงพัฒนาชุมชน กิจกรรมที่ส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น และปรับปรุงอนามัยของชุมชน ส่วนการสอนวิชาชีพที่จำเป็นแก่ชุมชนการจัดทำเรือนเพาะชำ แจกพันธุ์ไม้ดอกไม้ผลแก่ประชาชน ร่วมมือเกษตรอำเภอให้ความรู้เกี่ยวกับการเกษตรแก่ประชาชนจัดทำอยู่ในระดับน้อย ส่วนกิจกรรมที่มีแนวโน้ม

ว่าไม่มีการจัดทำเสีย ใดแก่ การทำแล้วไถ่และเลี้ยงไถ่ตัวอย่าง การส่งผู้ปกครองนักเรียน กรรมการศึกษา หรือประชาชนในชุมชนไปร่วมอบรมผู้นำท้องถิ่นที่กรมพัฒนาชุมชนจัดขึ้น

นอกจากนี้ยังพบปัญหาในการดำเนินงานเกี่ยวกับ การขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ ขาดบุคลากร สอนวิชาชีพ และขาดการประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ และยังได้เสนอแนะว่าควรมีการให้ความรู้ ประชาชนมากขึ้น โดยเฉพาะการส่งเสริมอาชีพทางด้านเกษตร ซึ่งเป็นอาชีพส่วนใหญ่ของชนในท้องถิ่น และประเทศ .

สัจจ นิตกิตติ (2525 : 58) ทำการวิจัยเรื่อง การให้บริการชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในจังหวัดเชียงราย พบว่า กลุ่มผู้บริหารและเกษตรกรต้องการให้โรงเรียนบริการทางวิชาการแก่ชุมชนในระดับมาก ส่วนกลุ่มครูมีความเห็นระดับมากที่สุด สำหรับกิจกรรมในการบริการชุมชนนั้น ทุกกลุ่มมีความเห็นสอดคล้องกันว่า ควรจัดการศึกษาผู้ใหญ่ การเผยแพร่ความรู้ด้านกฎหมายที่จำเป็น ความรู้เกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย การให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมทางวิชาการของโรงเรียน และให้ครูอาจารย์เป็นที่ปรึกษาทางวิชาการ นอกจากนี้ชุมชนต้องการให้โรงเรียนบริการชุมชนในด้านเศรษฐกิจและอาชีพ ในระดับมากที่สุด ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านโภชนาการและอนามัย ด้านการช่วยเหลือกิจกรรมชุมชน และการบริการอาคารสถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ในระดับมาก ยกเว้นกลุ่มครูและผู้บริหารเห็นว่าควรบริการอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ในระดับปานกลาง สำหรับปัญหาที่เกิดขึ้นมากที่สุดคือ วัสดุอุปกรณ์ของโรงเรียนไม่เพียงพอที่จะให้บริการชุมชน

จารุวรรณ วัฒนกุล (2526 : ง - จ) ได้ศึกษาความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับหน้าที่ของครูและโรงเรียนในการพัฒนาชุมชน พบว่า สิ่งที่เห็นอุปสรรคในการดำเนินงาน ได้แก่ ความยากจนของประชาชน ครูไม่มีเวลา ขาดแคลนวัสดุ ขาดความสนใจจากประชาชน ครูขาดความสามารถในการสอนวิชาอาชีพ ความไม่รู้ของครูเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการพัฒนาชุมชน

กิตติโชติ ท้อยยี่ภู่ (2527 : 103-107) ทำการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในโรงเรียนมัธยมศึกษา เพื่อพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นการศึกษาเฉพาะกรณีในโรงเรียนต้นไทรภาค

วิทยา พบว่า โรงเรียนไม่ได้อำนวยความสะดวกให้ประชาชนทราบบทบาทหน้าที่ของโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียนไม่ให้ความสำคัญต่องานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ประชาชนไม่มีเวลาและไม่สนใจในกิจการของโรงเรียน

สุพรรณิ สมบัติชัชวาระ (2529 : 115) ได้ศึกษาความพึงพอใจในการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน ของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาชนบท ในเขตการศึกษา 9 พบว่า ครูของโรงเรียนมีความพึงพอใจในระดับมากเกี่ยวกับการได้รับการยอมรับนับถือ ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน และผู้บังคับบัญชา และสภาพการทำงานพัฒนาชุมชน ส่วนด้านความรับผิดชอบงานพัฒนาชุมชน ลักษณะของงานพัฒนาชุมชน มีความพึงพอใจในระดับปานกลาง

สมควร ณ ตะกั่วทุ่ง (2529 : 115-121) ได้ศึกษารูปแบบของโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อพัฒนาชนบท เกี่ยวกับบทบาทที่ปฏิบัติจริงพบว่า ด้านการสอนและอบรมนักเรียน ปฏิบัติงานการสอนให้เด็กเรียนรู้จักรักษาความสะอาดส่วนบุคคล และการสอนให้เด็กเรียนเป็นผู้มีมารยาทในสังคม อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนการส่งนักเรียนไปฝึกงานในสถานประกอบการที่อยู่ใกล้เคียง ปฏิบัติน้อยที่สุด ด้านการสอนประชาชนปฏิบัติน้อยทุกรายการ โดยมีการจัดอบรมให้ความรู้ หรือสาธิตการอาชีพให้แก่ประชาชนปฏิบัติในระดับน้อยที่สุด สำหรับด้านบริการชุมชน การเปิดโอกาสให้ประชาชน สมาชิกในชุมชนได้ใช้อาคารสถานที่จัดกิจกรรมทั้งส่วนบุคคล หรือส่วนรวมในโรงเรียนปฏิบัติมากที่สุด สำหรับการจัดหน่วยบริการรักษาโรคสัตว์ ตอนสัตว์ และการผสมพันธุ์สัตว์ให้แก่ประชาชนปฏิบัติในระดับน้อยที่สุด

ปัญหาที่พบในการปฏิบัติงาน ได้แก่ งบประมาณที่ใช้ในการดำเนินการไม่เพียงพอ ครูอาจารย์มีภาระหน้าที่มากไม่สามารถช่วยเหลืองานพัฒนาชุมชนได้ ขาดการประชาสัมพันธ์ในบทบาทหน้าที่ของโรงเรียนมัธยมศึกษา เพื่อพัฒนาชนบท ประชาชนไม่ให้ความร่วมมือสนับสนุนงานพัฒนาชนบท การย้ายผู้บริหารบ่อยทำให้งานขาดการต่อเนื่อง และปัญหาการปฏิบัติงานเข้าชอนกับหน่วยงานอื่น

เบอร์ตัน (Burton 1973 : 4596-A) ได้ศึกษาโครงการบริการชุมชนของยูววิทยาลัย ในรัฐอลาบามา พบว่า ส่วนมากไม่มีการจัดสรรงบประมาณสำหรับงานบริการชุมชนโดยเฉพาะ ซึ่งวิทยาลัยต้องช่วยตัวเองในงานด้านนี้ ในด้านนโยบาย ตำกว่าครึ่งหนึ่งของวิทยาลัยใน

อลาบามาทั้งหมดได้เขียนนโยบายไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แต่อย่างไรก็ตามอาจมีการเปลี่ยนแปลงไปได้อย่างรวดเร็ว เพราะกิจกรรมบริการชุมชนของวิทยาลัยต่าง ๆ ได้รับการปรับปรุงอยู่เสมอ ส่วนการดำเนินงานด้านบริการชุมชนนั้น วิทยาลัยมีวิธีการและกระบวนการอย่างต่อเนื่องและได้รับการส่งเสริมอย่างดี แต่ยังคงขาดการวัดผล ประเมินผลเพื่อหาประสิทธิภาพของการให้บริการชุมชน

ทิกกิน (Thigpin 1980 : 516-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบหน้าที่บริการของวิทยาลัยชุมชนและโรงเรียนชุมชนในเทนเนสซี ผลการวิจัยพบว่า เงินทุนเป็นปัญหาใหญ่ของโปรแกรมการบริการการศึกษาทั้งของโรงเรียนและวิทยาลัยชุมชน ส่วนข้อเด่นเพียงเล็กน้อยของการบริการชุมชนของโรงเรียนและวิทยาลัยชุมชนคือ ความพยายามที่จะมีกิจกรรมร่วมกัน และอาศัยซึ่งกันและกันของสถาบันทั้งสอง แต่โปรแกรมบริการกลับไม่ไคผลในชุมชน เพราะขาดทุนทรัพย์ ขาดบุคลากร และไม่ได้รับความร่วมมือจากชุมชนเท่าที่ควร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย